

Makale Künyesi (Araştırma): Tüm, G. (2021). Yabancılara Türkçe öğretiminde Türk soyadlarının kültürel ve dilbilimsel yönü. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 146-166.

<https://doi.org/10.32321/cutad.794700>

YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TÜRK SOYADLARININ KÜLTÜREL VE DİLBİLİMSEL YÖNÜ¹

Güliden TÜM²

ÖZET

Adbilim, çeşitli kültürlerarası araştırmaların odağı olmasına rağmen henüz tam olarak keşfedilmemiş yönleriyle dikkat çekmektedir. Bu araştırmanın amacı, tüm kültürlerin ortak parçası olan kişi adbiliminin bir unsuru, soyadlarının Türkçedeki biçimbirimsel ve kültürel yansımalarına ışık tutmak ve yabancı öğrencilerin dil öğrenme sürecinde soyadlarıyla ilgili görüşlerini belirlemektir. Araştırma, Türk nüfusunu temsil eden üç ad ve soyadı listesini (N. 12580) içeren derlemi, dilsel ve kültürel çeşitlilik açısından araştırmak için yapılmıştır. Soyadının çeşitliliğini ortaya koyan derlem, kavramsal ve dilbilimsel açıdan sınıflandırılmıştır. Bulgular, Türk soyadlarının çok yönlü bilişsel çeşitliliği yansıttığını ortaya koymaktadır. Çalışma, Türkçe öğrenen yabancı dil öğrencilerinin dikkatlerinin Türk soyadlarında somutlaşan anlambilimlere ve kültürel ipuçlarına yönlendirildiğinde yararlı olabileceği konusuna dikkat çekmektedir. Sonuçlar, yabancı öğrencilerin, sondan eklemeli bir dil olan Türkçenin bu zenginliğinden etkilendiğini ve öğrenimi kolaylaştırdığını göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Adbilim, kişiadbilim, Türk soyadları, kavramsal ve işlevsel çeşitlilik, kültür, kimlik, yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi.

CULTURAL AND LINGUISTIC ASPECTS OF TURKISH SURNAMES FOR FOREIGN LEARNERS IN TURKISH LEARNING PROCESS

Onomastics is the focus of several studies that are considered as unearthed, yet. This paper aims to shed light into the cultural and morphological units in Turkish surnames, which are the most common

¹ Bu çalışma, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi tarafından desteklenmiştir: SBA2020-12630.

² Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Doç. Dr. guldentum@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7790-0857>

parts in all cultures and determine the views of foreign learners of Turkish during their learning process. The study is conducted by classifying of three corpora (n=10.369) that reflect Turkish inhabitants and give cultural and linguistic details in-depth. Corpora bringing out cultural and linguistic diversity are classified in twofold: conceptual and linguistic aspects. This paper's findings reveal that Turkish surnames denote multifold cognitive diversity. The study draws attention to the point that when foreign learners of Turkish are guided towards surnames embodying contextual and linguistic elements, they could get benefit during learning Turkish. Results reveal that foreign learners are impressed by the richness of this diversity and grasp insights in their learning process.

Keywords: Onomastics, anthroponomy, Turkish surnames, contextual and linguistic diversity, culture, identity, teaching Turkish as a foreign language.

GİRİŞ

Diller; kimliğin, mirasın, ideolojinin, coğrafyanın, tarihin ve edebiyatın farklı bir şekilde yansıttığı büyük bir çeşitlilik oluşturur. Bu çeşitlilik arasında 'kimlik' ve 'miras' göze en çok çarpan unsurdur. Kimlik, topluma özgü dil, kültür ve fikirler gibi ortak paylaşımların göstergesi, 'miras' ise belirli bir toplumun kültürüne ait gelenekler, tutumlar ve davranışlar gibi özellikler anlamına gelir. Her ikisi de dilbilimsel, kültürel, sosyal, dinsel ve etnik konuların yanı sıra tarih, siyaset ve edebiyat bağlamlarında ipucu veren ve kimliği yansıtan önemli girdiler olarak kabul edilir (Aksholakova, 2014, s. 465). Bu çeşitlilik, yıllardır farklı kültürler ve toplumlar arasında araştırılan bir tartışma konusu olmuştur. Aslında, dillere yansıyan bu konuların, insanlar arasında karşılıklı bilinç ve merak uyandırdığı için engelleri ve karşılıklı önyargıları ortadan kaldıran unsurlar olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, çoğunlukla adbilim bazı kültürlerarası çalışmanın odak noktası olmuş ve son zamanlarda tam olarak araştırılmamış bir konu olarak yeniden gündeme gelmiştir (Ainiala ve Östman, 2018, s. 11). Doğrusu, kültürler arasında anlayış köprüleri kurmaya yardımcı olan adbilim, 15. yüzyıldan beri bilim insanlarının ilgi alanı olmuştur. O zamandan bu yana, dünyanın değişik ülkelerinde antroponimi üzerine değişik çalışmalar yapılmıştır (Vascenco, 1975). Bunlardan bazıları; Gujarati dilindeki kişi adlarının yapısı ve çeşitliliği (Mistry, 1982); yaşlı ve genç yetişkinlerin kişi adlarını hatırlamada kullandıkları stratejiler (Brooks ve diğerleri, 1993); cins isimler ve kişi adlarının birbirinin yerine geçme durumları (Valentine vd., 1993); ana ya da babaya ait isimlerin Sardunya'daki durumu (Muru-Corriça 2000); kişi adlarının ve adbiliminin oluşması (Ngoc-My 2001); morfoloji ve anlambilim (Maduagwu, 2010); ad

vermede tarihi olayların etkisi (Sengani, 2018); 16. ve 17. yüzyılda adbilim ve evrim (Pau Jorda vd., 2018); söylemde adbilimsel yapılar (Anashkina ve Konkova, 2018); Rus, İngiliz ve Fransızların meslek içeren soyadları (Shokhenmayer, 2018); göçmenleri de kapsayan mevcut Rus nüfusunun soyadları (Yumaguzin ve Vinnik 2019) ve adbiliminde derlem temelli bir araştırma (Motschenbacher, 2020) olarak sıralanabilir.

Türkiye’de de 2 Temmuz 1934 tarihinde kabul edilen soyadı kanunundan sonra ad ve soyadlarının değişik açılardan incelendiği kişiadabilim çalışmalarına rastlanmaktadır. Örneğin, ilk yıllarda öz Türkçe soy adları (Turfan ve Bayar, 1935) ile öz Türkçe kadın ve erkek adları ve soy adları (Vural, 1935) çalışmaları görülmektedir. Fındıkoğlu (1941) tarafından yapılan *Çankırı’da Soyadı Kanunu’nun Tatbikatı* adlı çalışmanın yanı sıra öz ad, soyadı ve yaş düzeltme davaları (Tezmen, 1949) da dikkat çekmektedir. İnsan adları ve toplum (Başgöz, 1976), Türk kültüründe ad koyma folklorunun biçimbirimsel ve işlevsel yönleri (Acıpayamlı, 1992) de araştırılan konular arasındadır. Ayrıca Türk toplumunda ad verme geleneği (Uca, 2004; Kibar, 2005), isim kültürü (Çelik, 2005), güncel adlar ve ad verme (Sarıtaş, 2009) çalışmaları da dikkat çekicidir. Kamus-ı Türkî (Sami, 2010), 21. yüzyıl Türkiye’sinde kişi adları (Gülensoy, 2012), yabancı ırk ve millet isimlerinin soyadı olarak kullanılması (Turinay, 2012), Türkiye’de yeni ad verme yönelimleri (Sakallı, 2016), adbilim (Şahin, 2016), kişilik hakkı olarak soyadı (Tekvar, 2017), ad verme ve ulus oluşturma (Türköz, 2018), Atatürk Döneminde Soyadı Kanunu’nun Çankırı’daki Yansıması (Özcan ve Üzen, 2019) ve isimlere sosyolojik açıdan bakmak (Atlı, 2020) çalışmaları adbilimin değişik açılardan ortaya konmasının önemini göstermektedir.

Bu çalışmalardan da anlaşıldığı üzere, modern dilbilim, toplumdilbilim, sözedim ve söylem analizinde özel adlara olan ilgi hâlâ önemini korumaktadır. Ainiyala ve Östman (2018) adbilim araştırmalarının 40 yıldan fazla süredir yapıldığını, kişi adları üzerine çalışmaların hala dikkat çekmesinin nedeninin birçok alana neredeyse hiç değinilmemesinden kaynaklandığını söylemektedir. Eugenia vd., (2018) tarafından yapılan çalışmada, özel adların sözdizimsel açıdan tek yönlü olarak iç yapısız incelendiği vurgulanmaktadır. Bu araştırmacılar, özel adların sözdizimsel özelliklerinin pragmatik özellik teorisi içinde değerlendirildiğini, meta-dilbilimden yoksun ve özel isimlerin sözdiziminin yeni bir çalışma alanı olduğunu belirtmektedir (s. 10-13, 31). Motschenbacher ise adbilim araştırmalarında sadece isimlerin tanımlanmasına odaklanıldığını, işlevsel kullanım bağlamına dikkat çekilmediğini iddia etmektedir (2020, s. 9). Tse (2004), özel isimlerin dilbilimsel olarak ele

alındığında dil bilgisi yönünün çok az vurgulandığının altını çizmektedir. Kısaca, dil öğretimine yönelik yaklaşım ele alındığında, dil ve dilin gücüne odaklanılmadığı görülmektedir (Sengani, 2018). Luchtenberg, (2010) Sengani'nin dil ile ilgili tespitini destekleyerek kişi adlarının hedef dil farkındalığına dikkat çekmiş ve kişi adlarının yabancı dil öğrenimindeki önemini altını çizmiştir. Bu çalışmanın odak noktası da kişiadbiliminin dil öğrenimindeki katkısına yeni bir bakış açısı getirmektir. Alan yazında vurgulanan bu hususlar doğrultusunda, Türkçenin yabancı dil olarak öğretildiği çokuluslu sınıflarda, ad ve soyadların dilbilimsel veya kültürel açıdan araştırılmasının alana katkı sağlayacağı varsayılmaktadır. Zira Türkçe öğretimi üzerine yapılan güncel araştırmalar, yabancı öğrencilerin Türkçeyi öğrenirken zihinsel süreçlerini kullandıklarını ancak bu süreçte çabuk yorulduklarını (Biçer, 2016), Türkçenin sondan eklemeli bir dil olmasından dolayı farklı dil ailelerinden gelen yabancı öğrencilerin dil bilgisi ile ilgili zorluklar yaşadıklarını (Benzer, 2020; Gürbüz ve Güleç, 2016; Kardaş ve Koç, 2019) göstermektedir. Türkçenin dil bilgisine ilişkin en çok zorluk çekilen konular; sözcük türleri, çekim ekleri, fiillerde çatı, fiillerde kip, basit ve bileşik zaman, soru ekleri, bağlaçlar, sıfat fiil ekleri, vb. (Khomeniuk, 2020) olarak görülmektedir.

Tüm bunlara yabancı dil öğretimi açısından bakıldığında, bu çalışmanın amacı, Türk soyadlarının iki boyutunu a) kültürel ve dilsel kimlik açısından soyadı çeşitliliği ve b) Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin dil öğrenme sürecinde hedef dildeki soyadlarıyla ilgili görüşleri ve öğrenmelerine etkisini incelemektir. Bu çalışmanın, tümevarım yoluyla öğrenmeye dikkat çekmesi dolayısıyla alana katkıda bulunacağı varsayılmaktadır.

ADBİLİM, KİMLİK VE TÜRK SOYADINDAKİ YERİ

Adbilim, Yunanca *ada ait olan* anlamına gelen $\delta\nu\mu\alpha\sigma\tau\iota\kappa\acute{o}\varsigma$ (onomastikós), ile *ad* anlamına gelen $\delta\nu\mu\alpha$ (ónoma) sözcüklerinden oluşmaktadır. Adbilim; antroponimi (kişiadbilim), anemonimi (rüzgaradbilim), etnonimi (kökadbilim), toponimi (yeradbilim), astronimi (yıldızadbilim), dokümantonimi (belgeadbilim), fitonimi (bitkiadbilim), hrematonimi (eseradbilim), hrononimi (zamanadbilim), kozmonimi (uzayadbilim), mitonimi (mitadbilim), poreyonimi (araçadbilim), pragmatonimi (ürünadbilim), ergonimi (örgütadbilim), planetonimi (gökadbilim), urbonimi (kentlikadbilim) ve zoonimi (hayvanadbilim) gibi çok geniş bir sınıflandırmayı içermektedir. Bu çalışmada, adı ve dolayısıyla kimliği ifade eden antroponimi yani kişiadbilim odak noktasıdır. Zira kimlik ve kişiadbilim birbirinden ayrılmaz kavramlar olarak her zaman kültürlerarası çalışmanın odak

noktası olmuştur. Kimlik, birçok çeşitli kalıtım, gelenek ve dil değerlerini benimser. Bu bağlamda kişiadları toplumdaki kişisel nitelikleri, karakterleri ve hatta yeterliliği yansıtır. Dilsel ve kültürel kimlikleri ortaya çıkarır. Dilsel kimlik, "bir dilde yeterlilikten oluşan gruba ait insanların bir dizi dilsel özelliği" olarak tanımlanırken (Gubolgo, 2003; bkz. Aksholakova, 2014), kültürel kimlik "kültürel normların ve davranış kalıplarının, değerli yönelimleri ve dilin bilinçli bir kabulü" olarak kabul edilir (Sadokhin 2002; bkz. Aksholakova, 2014, s. 467). Adbilim-kültür yansımaları, dil, tarih ve miras yansımalarıdır. Araştırmacılara göre, insan ve toplumsal anlamların arkasındaki varlıkları tanımlamak için kişiadları birtakım sınıflandırmalar içerir (Ainiala ve Östman, 2018; Mistry 1982; Sengani, 2018). Bu durum, kişi adlarının nasıl verildiği ve hangi temel girdileri barındırdığına dair sorgulama yaratır. Bilindiği gibi bir çocuğun doğumunun kayıt altına alınması, verilen ad ve soyadı ile doğum belgesi alınması zorunludur (Hoffmann ve Toth, 2015). Türkiye Cumhuriyeti'nde soyadları resmi olarak 1923 yılında cumhuriyet tarihinden sonra verilmiştir (Türköz, 2007). 1926 yılında İsviçre Kantonu Neuchatel Medenî Usul Kanunu'ndan yola çıkarak kabul edilen Türk Medenî Kanunu ile kabul gören soyadlarının ilk fikri Kasım 1934'te Türkiye Cumhuriyeti Soyadı Kanunu (No. 2525) olarak TBMM tarafından 2 Temmuz 1934'te kabul edilmiş (N. 2741) ve resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu yasanın özel şartları: 1) her Türk'ün kendi adına ek olarak soyadını da taşıması gerektiğini; 2) soyadı, imza atma, konuşma ve yazımda doğru adı taşımasını; 3) askerî rütbe, sivil memurluk, aşiretler, yabancı ırklar ve etnik kökene ait isimler ile adetlere uygun olmayan iğrenç veya gülünç soyadlarının yasaklanmasını öngörmektedir. Bu yasa sayesinde, "ulusal bir fikir görüntüsünde çok etnikli bir nüfus inşa edilmiştir" (Türköz, 2007, s. 893). Kısacası, bu kanun tüm Türk vatandaşlara ailelerinden gelen ve yerel olarak tanınan kalıtsal, sabit soyadlarını kullanmalarına izin vermiştir. Bununla birlikte, bazı vatandaşların aileleri zamanında isim bulmaya hazır olmadıkları ve soyadları zaten toplumdaki elit veya eğitimli kişiler tarafından daha önceden alındığı için kayıt süresi beklenenden fazla sürmüştür (Fındıkoğlu, 1941; bkz. Özcan ve Üzen, 2019). Özcan ve Üzen'e göre, soyadları vatandaşlar tarafından dört şekilde oluşturulmuştur. Bunlar: 1) Daha önce hiç soyadı olmadığı için yeni soyadı alanlar, 2) Bilinen eski adlarını kısaltanlar veya değiştirenler, 3) Eski soyadlarını bırakıp tamamen değiştirenler ve 4) Atalarının soyadını -oğlu biçim birimini alıp yeni soyadı oluşturanlar (2019, s. 137)". Anlambirimsel açıdan bakıldığında adlandırma sırasında bireylere verilen adlar pragmatik yönler olarak görünebilir. Bunun nedeni, adlandırma eylemlerinin doğası ve farklılıklarının, isim verenerin yaklaşımıyla belirlenmesidir (Hoffmann ve Toth, 2015).

İsim verenlerin tutumu ülkeden ülkeye değişir. Bir anlamda, bu tutum ülkenin eşsiz tarihi ve kültürel mirasının bilişsel girdileri olarak yansır. Bu yansıma, özellikle 21. yüzyılda, insanları dünyadaki çeşitli kültür ve diller hakkında meraklandırmaktadır.

Farklı kültürlerle ait insanların birbirine karşı merakı, hoşgörü ve anlayışı başarılı iletişim için hayati bileşenlerdir. Başkalarıyla duygudaşlık kurmakta, adbilimi hayatı bir rol üstlenir. Farklı kültürlerin anlayışlarını ortaya çıkarırken tarih, edebiyat, coğrafya, din ve bölge hakkında süper bir çeşitliliği içerisinde gizler. Son zamanlarda, Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi (CEFR), tanımlayıcı olan 'dilsel aracılık' kavramını genişletmiş ve yeni anlamlar oluşturmak, bunları uygun biçimlerde işlemek için dil yeterliliklerine odaklanmıştır. Bu nedenle, öğrencilerden anlam oluşturmaları, ayrıntılandırması ve belirli bilgileri aktarması için analizler yapması beklenmektedir (CEFR 2018, s. 106-107). Tüm bunlar, pragmatik dahil olmak üzere dilbilimsel yönlerin biliş ve uygulanmasının önemini ortaya çıkarır. Bu nedenle, herhangi bir yabancı dil öğreniminde adların ve soyadların kategorilere ayrılması sırasında özel isimlerin bilişsel temeli ve sözedim yönleri göz ardı edilmemelidir.

Sözcüklerin bilişsel temeli ve sözedim yönleri, Bilişsel-pragmatik Kuramı'nın yeterlilik-edim ayrımının da odağıdır. Kişiadbilim, 'Bilişsel pragmatik kuram' veya 'pragmatik yaklaşım' bakış açısından, morfolojik ve anlambilimsel yönler gibi dilbilimsel bilgiye odaklandığı için son derece önemlidir. Oller (1973), edimbilimin dil öğrenme teorileri ve dil öğretimi yöntemleri için kesin çıkarımlara sahip olduğunu vurgulayarak "Seçilen dil yapılarının, gözlemlenebilir örüntü ve anlamlı bağlamlarda sunulabileceğini" açıklar (s. 47-48). Bu ifade, soyadlarının 'Bilişsel-pragmatik Kuram' veya 'pragmatik yaklaşım' yoluyla nasıl gözlemlenebileceğini ortaya koyar. Örneğin, Coates (2009) pragmatik yaklaşımı *onimik ve anlamsal referanslar* olarak ayırır. Onimik referanslar uygun anlama ilişkilendirilirken, anlamsal referanslar doğrudan anlamla ilişkilendirilir. Kuşkusuz bu özellikler, her dile özgü kişi adlarında gözlemlenebilir. Türkçede ad ve soyadları; belirli isim sınıfları, filler, sıfatlar, zarflar, filimsiler, sayılar, belirleyiciler vb. gibi geniş dil bilgisi özelliği sergiler. Dilbilimciler için bu kuramsal çerçevenin her zaman araştırılması gereken bir konu olması, dil bilgisi ve kültürler arası farkındalığı (Luchtenberg, 2010, s. 23) ortaya çıkarmasında kaynaklanmaktadır. Başka bir anlatımla, bu kuramsal yaklaşım yabancı dil öğrenimi ve öğretiminde ad ve soyadlarının dilbilimsel açıdan gizli keşfini yapmak için yeni fırsatlar sunar.

TÜRK SOYADLARININ SINIFLANDIRILMASI

Aksan (1987, bkz. Sarıtaş, 2009, s. 422-423) adbilimini kavramsal ve dilbilimsel yönler olarak sınıflandırır. Kavramsal yönü, herhangi bir dilde anlamın kültürel değer ve çeşitlilikleri nasıl oluşturduğudur. Dilbilimsel yön ise çeşitli dilsel yapıların sözcük ve sözdizim bilgisine yönelik farkındalık yaratmasıdır.

Türk Soyadlarının Kavramsal Yönleri

Kavramsal soyadları; vatanseverlik, din, milliyet/etnik köken, kültür ve sanat, anatomik yapı, atmosferik doğa olayları, metal ve paha biçilmez taşlar, hayvan, çiçek ve bitkiler, renkler, meslekler, sayılar, şenlik, soyut isimler, duygu, bölgesel unsurlar, mevsim ve aylar, meyve ve sebzeler ile akrabalıklar gibi değişik temaları içerir (Aykut, 2017, s. 665). Kısaca soyadlarının kavramsal yönleri zengin bir çeşitlilik gösterir. Bunlar: vatanseverlik '*Bayraktar, Bölükbaş, Cihangiroğlu, Soyubelli, Soyupak*', din '*Müftü, Hocaoğlu, Ramazanoğlu*', etnik köken '*Tatar, Özbek, Türkmenoğlu*', kültür '*Zeybek, Kutlu, Kapıcıoğlu, Dervişoğlu, Baytorun*', anatomi, '*Demirbilek, Baş, Bilek, Koloğlu*', astronomi '*Ateş, Toprak, Gökahmetoğlu*' olarak ortaya çıkar. Doğa olayları '*Şimşek, Yıldırım, Yağmuroğlu*', değerli taş ve metaller '*Bakır, Zümrüt, Gümüş, İncioğlu*' görünür. Bunların yanı sıra, hayvanlar '*Kuzu, Şahin, Tokarlan, Arıoğlu*', bitkiler '*Çam, Kök, Güloğlu*', meslekler '*Madenci, Usta, Çavuşoğlu*', müzik '*Ozan, Eser, Tamburoğlu*', renkler '*Yeşilova, Sarier, Karamollaoğlu, Kırmızıaslan*', sayılar '*Yediveren, İkiz, Teksoyoğlu*', şenlik '*Bayram, Çelenk, Kutluoğlu*' de bu sınıflandırmada yerini alır. Ayrıca, soyut isimler '*Onur, Erdem, Faziletoğlu*', duygular '*Mesut, Mutlu, Şenlikoğlu*' ve bölgeler '*Adanalı, Dağlı, Giritli, Dağıstanlıoğlu*', '*Efendigil, Mersinligil, Yurtlugil, İbrahimgil veya Arpalıgil*' gibi aile veya gruba aitlik, çok sık olmasa da '*Dayı, Benlidayı ve Emmi*' gibi akraba terimleri karşılaşılan soyadlarıdır. '*Ağaoğlu, Varoğlu, Hisarcıklioğlu* veya *Hanağası*' gibi tarihî veya ekonomik göstergelere rastlamak da olasıdır.

Görüldüğü gibi, soyadlarının verilmesinde çok yönlü seçenekler olabilmektedir. Bu çeşitliliği yansıtan kişiadilim seçimlerinin; yeradilim, kökadilim, yıldızadilim, rüzgaradilim, belgeadilim, bitkiadilim, eseradilim, zamanadilim, uzayadilim, mitadilim, araçadilim, gökadilim, hayvanadilim, örgütadilim, ürünadilim ve kentlikadilim gibi alanlar çerçevesinde yapıldığı görülmektedir. Soyadı Kanunu'nun tarihçesine bakıldığında ise soyadı verme ve kayıt altına almanın, ataların meslekleri, fiziksel görünümü veya kayıt yapanların deneyimlerinden oluştuğu görülür (Türköz, 2007). Örneğin

bir bölgede önerilen veya istenen herhangi bir soyadı daha önce başka bir aile tarafından talep edildiği için resmiyete dökülmüş ise aynı soyadına kayıt yapılamazdı. Bu tür durumlarda bürokrat, kayıt için yeni gelen ailenin adını kayıtlı soyadlarına ay-, ak-, er-, öz-, büyük-, kara-, boz-, küçük- vb. sözcükleri önekler ekleyerek yeni soyadları oluştururdu. Örneğin, Ay, başka bir soyadı olarak Aytekin şekline dönüşür, Ak-Akaslan, Er-Ergülü, Boz-Bozkurt, Öz-Özdemirkıran, Büyük-Büyükergen, Kara-Karakılıç, Küçük-Küçükdağ gibi anlamlı başka tamlamalar haline getirilirdi. Bazı durumlarda ise bu sözcükler sonek olarak da verilebilirdi (örneğin, Yeşildağ, Demirel, Gürsoy ve Altunöz vb.). Böylece Türk soyadları kavramsal olarak sınırsız sayıda çoğaltılabilmekte ve içerisinde kültürel ve dil yapıları girdileri de barındırabilmektedir. Bu çalışmanın amacı da yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırabilecek bu unsurların önemine dikkat çekmektir.

Türk Soyadlarının Dilbilimsel Yönleri

Soyadlarında örtük olarak biçimbirim ve sözdizim yapıları çok sayıda bulunmakta ve işlevsel görevler üstlenebilmektedir. Bu özellik, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde olumlu ve kalıcı öğrenime katkı sağlayabilir. Türkçenin sesbirimsel, biçimbirimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel farklılıkları öğrenmede sorun olabilmektedir. Sesbirimsel açıdan Türkçede var olan bazı harflerin Latin alfabesi olmasına rağmen farklı sesletilmesi ya da Latin alfabesinde olmayan harflerin sesletilmesi sorunlar yaratabilmektedir. Biçimbirimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel açıdan eklerin yapım ve çekim eki olarak anlamı değiştirmesi, isim tamlamaları, olumsuzluk birimleri, çoğulluk birimleri, çatı durumu, ad durum ekleri, fiillerin görünüşleri, sahiplik, sayılar, ad durum eklerinin kullanım, zarf, sıfat, ortaç, fiilimsi vb. soyadlarının işlevsel durumu da çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, 'Av', *Avcı*'da olduğu gibi bir mesleğe dönüşürken aynı zamanda tarihi bir girdi sunar. '*Avcılar*' örneği çoğulluk ile ilgili bilgi verirken *Avsever* geniş zamanı, *Avlamaz* olumsuzluk ögesi içerir. Benzer şekilde, *Tanrıverdi* söz diziminde uyumlu bir cümleye dönüşen bir soyadı olurken dini öğelerin sunumunda da kültürel girdi sağlar. *Sevimli* sıfat, *Yavrucağ* küçültme, *Yavaşça* zarf olarak karşımıza çıkar, *Kemersiz* eksikliği ifade ederken, *Korkut* ettirgen, *Anıl* ise edilgen yapının örnekleridir. Kanıtsal gerçeklikte *Görmüş* nadir de olsa rastlanılan soyadıdır. *Sakallı*, *Aksaçlı* fiziksel özellik veya sahiplik gösterirken bölgeye aitlikte *Dağlı*, *Köylü*, *Adanlı* vb. örnekler karşımıza çıkar. Sadece bu kadarla da kalmaz sayılar da sıklıkla karşılaşılan soyadlarıdır *Altıparmak*, *Dörtler*, *Ellidokuzoğlu*. Bunun yanı sıra soyadlarında *Ensonra*, *Pekdoğru* gibi üstünlük veya en üstünlük durumunu görmek de olağandır. Bulunma durumunda

Önde veya *Enönde* örnekleri de mevcuttur. Alan yazında Türkçenin dil bilgisine ilişkin en çok zorluk çekilen konular; sözcük türleri, çekim ekleri, fiillerde çatı, fiillerde kíp, basit ve bileşik zaman, soru ekleri, bağlaçlar, sıfat fiil ekleri, vb. (Benzer, 2020; Gürbüz ve Güleç, 2016; Kardaş ve Koç, 2019; Khomeniuk, 2020) olarak görülmektedir. Bu soyadlarına bakıldığında bu yapıların çoğunun soyadlarında örtük olarak bulunması hem ilginç hem de sezinlenerek dilsel yapıların keşfedilmesi bağlamında eğlenceli bir öğrenme yoluna dönüşebilir. Bu nedenle bu çalışma, aşağıdaki iki soruya ışık tutmayı amaçlamaktadır:

1. Türk soyadları kavramsal ve dilbilimsel açıdan ne tür bir çeşitlilik sunmaktadır?
2. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin, dil öğrenme sürecinde Türk soyadlarıyla ilgili farkındalık düzeyleri nedir?

YÖNTEM

Türk soyadlarının çeşitliliğini ortaya koyan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013, 217). Veriler, Türk vatandaşlarının ad ve soyadlarını belgeleyen üç kuruma ait ad ve soyadı listeleri kullanılarak toplanmıştır: Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından hazırlanan Türk Kişi Adları Sözlüğü (N. 9699), Türkiye Cumhuriyeti Meclis Üyelerinin 2020 yılı itibarıyla son dönem güncel milletvekilleri (MV) listesi (N. 589) ve rastgele seçilen bir devlet üniversitesindeki akademisyenlerin (AK) listesi (N. 2284). Kurumlardan kurumsal e-postaları yoluyla listeler istenmiş, çalışmanın amacı anlatılmış ve izin alınmıştır. Bu listeler çalışmanın derlemine oluşturmuştur. Her üç derlem bilgisayar ortamında yazılı halde depolanmış ve kavramsal ile dilbilimsel olarak sınıflandırılmıştır. Bu iki sınıflandırma diğer iki araştırmacı tarafından gözden geçirilerek güvenilirliği ve tutarlılığı saptanmıştır. Bu sınıflandırma: Kavramsal (vatansızlık, din, etnik köken, kültür, anatomi, astroloji, paha biçilmez taşlar, hayvanlar, bitkiler, renkler, meslekler, sanat, kutlama, duygular, bölgeler vb.) ve dil yapılarının çeşitliliğidir (isimler, fiiller, sıfatlar, ortaçlar, zarflar, soyut isimler, sayılar, vb.). Gruplandırma yapılırken çok fazla alanla karşılaşılmıştır. Bu nedenle sıklıkları göz önüne alınarak sınırlandırılmaya gidilmiştir. Sıklığı az olan soyadlarının nicel olarak gösterilmesi zor olacağı için "diğerleri" olarak kodlanmış ve Tablo 2'de bu şekilde gösterilmiştir. Bu süreçte, araştırmanın odak noktası soyadları olduğu için evli olan bayan bireylerin kızlık soyadları çalışma odağını gösteren sayının (N. 10369) dışında tutulmuştur. Türk nüfusunu temsil edenlerin (Türkiye İstatistik Derneği tarafından 2020 itibarıyla 83.154.997) çeşitlilik ve

güvenilirliğini sağlamak için Concordance Derlem Programı (SCP) ile tematik analiz yapılmıştır. Bazı adların soyadı bazı soyadlarının ad olarak Türkçede aynı olmasından dolayı ad ve soyadı derleminde soyadlarının atlanmaması için bu listeler manuel olarak da araştırmacı tarafından sayılmıştır. Diğer iki araştırmacıdan da onay alındıktan sonra tablolaştırılmıştır. Tablo 1'deki "Çalışma odağı" başlıklı sütunda verilen toplam sayılar (N. 9964) yalnızca TDK, milletvekilleri (MV) ve akademisyenlerden (AK) istatistiksel olarak toplanan soyadlarını içermektedir. Nicel toplanan veriler kavramsal ve dilbilimsel çeşitliliği ortaya koymak için analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra, çalışmanın diğer odağı ise yabancı öğrencilerin Türkçe öğrenme sürecinde gerek ders ortamında gerekse sosyal ortamda karşılaştıkları soyadlarıyla ilgili görüşlerini ortaya koymak olduğu için üniversitede eğitimlerine devam eden 18 yabancı öğrenci araştırmanın katılımcısı olarak belirlenmiştir. Bu katılımcılara soyadları üzerine yapılandırılmış görüşmeler verilmiş ve Türkçenin sözcük ve dilsel yapısı ile ilgili verdikleri cevaplar kavramsal ve dil bilgisi olarak sınıflandırılarak analiz kısmında sunulmuştur.

BULGULAR

Tablo 1. Üç Kuruma Ait Kişi Ad ve Soyadları Listesi

Ad ve Soyad Derlemi	Ad	Soyad	Toplam	Odak*
TDK Kişi Adları Sözlüğü	4004	7091	9699	7091
Milletvekilleri Listesi (MV)	633	677	1310	589
Akademisyenler Listesi (AK)	2040	2601	5282	2284
Toplam	6677	10369	16291	9964

*TDK kişi, milletvekilleri (MV) ve akademisyenlerin (AK) soyadları

Tablo 1.'de görüldüğü gibi kişi ad ve soyadları değişik derlemlerden alınmıştır. Türk Dil Kurumu Kişi Adları Sözlüğünde toplam 6677 ad bulunmaktadır. Bunların 4004 adedi kişi adlarını, 7091 ise soyadlarını içermektedir (n=9699). Soyadlarının fazla görünmesinin nedeni, bazı kişi adlarının (örneğin Demir, Aytekin vb.) soyadı olarak da kullanılmasıdır. Milletvekilleri listesinde 633 ad ve 677 soyadı (n=1310), bir devlet üniversitesinden alınan akademisyen ad ve soyadı listesi ise 2040 ad ve 2601 soyadından oluşmaktadır (n=5282). Gerek MV gerekse AK listesinde soyadlarının fazla olmasının nedeni bayan milletvekilleri ve akademisyenlerin kızlık soyadlarını da kullanmakta olmalarıdır. Çalışmanın odağı (N. 9964) soyadları olduğu için evli kadınların kızlık soyadı çalışma dışında bırakılarak sınırlamaya gidilmiştir. TDK toplam çalışma odağı sayısı 7091, son dönem milletvekillerinin sayısı 589 ve akademisyenlerin sayısı 2284 çalışmanın odağını oluşturmaktadır. Elde edilen derlem ile

İlgili veriler kavramsal ve dilbilimsel yönleriyle Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2. Türk Soyadlarının Kavramsal ve Dilbilimsel Yönlerinin Karşılaştırılması ve Analizleri

Türk soyadları	TDK		Milletvekilleri MV		Akademisyenler AK	
	N	f	N	f	N	f
<i>Kavramsal</i>						
Soyut isim	162	2.28	15	2.54	30	1.31
Anatomik yapı	147	2.07	12	2.03	51	2.23
Hayvan	178	2.51	21	3.56	110	4.81
Astronomi	349	4.92	43	7.39	83	3.63
Sanat	2	0.02	1	0.16	6	0.26
Kutlama	-	-	1	0.16	11	0.48
Kültür	248	3.49	14	3.37	51	2.23
Renk	295	4.16	36	6.11	84	3.67
Duygu	4	0.05	5	0.84	19	0.83
Etnik köken	22	0.31	1	0.16	33	1.44
Maden/taş	681	9.60	68	11.54	155	6.78
Doğa	302	4.25	26	4.41	98	4.29
Sayı	85	1.19	3	0.50	21	0.91
Vatansızlık	1045	14.73	57	9.67	218	9.54
Bitki/Çiçek	879	12.39	8	1.35	47	2.05
Anavatan/Bölge	53	0.47	21	3.56	40	1.75
Meslek	187	2.63	30	5.09	97	4.24
Din	489	6.89	7	1.18	23	1.00
<i>Dilbilimsel</i>						
Fil	1092	15.39	75	12.73	324	14.18
Sıfat	132	1.86	44	7.47	263	11.51
Diğerleri	734	10.35	53	8.99	389	17.03
Toplam	7091		589		2284	

Tablo 2., TDK, Milletvekilleri (MV) ve akademisyenlerin (AK) soyadlarının kavramsal ve işlevsel olarak ne oranda nüfusu temsil ettiğini göstermektedir. Ayrıca üç derlem arasında temsil edilen soyadlarının ne tür farklılığı içerdiği sunulmaktadır. En yüksek kavramsal konu ve oran içeren soyadları vatanseverlik olarak görünürken (TDK, %14.73; AK, %9.54), milletvekillerinde maden/değerli taş (MV, %11.54) ilk sırayı almaktadır. MV'nin vatanseverlik ile ilgili soyadlarının ikinci sıra (% 9.67) olduğu tespit edilmiştir. Maden ve değerli taşlar ise akademisyenlerde ikinci sırada görünmektedir (AK, %6.78). Kavramsal olarak en az yer alan soyadları olan sanat hem TDK (%0.02) hem akademisyenler (% 0,26) hem de MV (% 0.16) için düşük oranda görülmektedir. Kutlama ile ilgili soyadları konusunda TDK'da hiç örnek bulunmazken akademisyenlerde %0.48, milletvekillerinde %0.16 oranı dikkat çekmektedir. Soyadlarının işlevsel kullanımı göz önüne alındığında fiillerin yine yüksek oranda olduğu görülmektedir (TDK, %15.39; AK, %14.18; MV, %12.73). Sıfatlar konusunda ise gruplar arasında fark görülmektedir (AK, %11.51; MV, %7.49; TDK, %1.86). Üç derlem, kategorilere göre oransal olarak farklılıklar gösterse de, üç listede verilen tüm soyadlarının sonuçları, anlambilim ve biçimbirimin zenginliğini ortaya koymaktadır. Tablo 2.'de sunulan bilgiler toplumsal olarak soyadı kanunu kabul edildiğinde toplumun tercihini yansıtmaması açısından önemlidir.

Bu veriler ışığında bu soyadlarının sadece temsiliyet açısından değerlendirilmesi değil, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin dil öğrenme sürecinde bu zengin çeşitliliği fark etmeleri de önemli bir kazanım olarak düşünülmelidir. Türkçeyi öğrenen yabancıların Türk soyadlarında yer alan kavramsal yönlerine farkındalık oluşturacak ilgili veriler aşağıda açıklanmaktadır.

Türk Soyadlarının Kavramsal Açından Analizi

Bu çalışmada veri olarak kullanılan üç derlemden elde edilen soyadları kavramsal olarak analiz edildiğinde; kişiadabilim, yeradabilim, kökadabilim, yıldızadabilim, rüzgaradabilim, belgeadabilim, bitkiadabilim, eseradabilim, zamanadabilim, uzayadabilim, mitadabilim, araçadabilim, ürünadabilim, hayvanadabilim, kentlikadabilim ve gökadabilim gibi değişik örnekleri içerdiği görülmüştür. Ayrıca iki ismin yan yana gelerek tamlama oluşturduğu (örneğin, ay ve tekin-Aytekin, al ve bayrak-Albayrak, ak ve kılıç-Akkılıç, boz ve kurt-Bozkurt, er ve yılmaz-Eryılmaz, büyük ve yılmaz-Büyükılmaz, küçük ve er-Küçükter, gök ve demir-Gökdemir, kara ve göl-Karagöl, ve öz ve doğan-Özdoğan vb. ve kavramlar olarak öğrenmeye olumlu etki

yaratacak örneklere de rastlanmıştır. Böylece yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin en çok yaşadıkları sorunlardan birisi olan ekler, tamlamalar, farklı dil yapıları ders kitaplarında kişi ad ve soyadları olarak sunulduğunda onların rahatlıkla biçimbirimlerin sıralamasını algılamasına olanak sağlayabilecektir.

Türk Soyadlarının İşlevsel Açından Analizi

Sonuçlar, Türk soyadlarının değişik oranlarda da dilbilimsel açıdan çok yönlü (sesbirimsel, biçimbirimsel, sözdizimsel ve anlambilimsel) bilgi içerdiğini göstermektedir. Verilerin analizleri dil yapıları açısından değerlendirildiğinde, ekler (-cI, -cA, -dA, -dAn, -dI, -tI, -gII, -dAr, -sIz vb), tamlamalar, çoğulluk (-IEr) ve olumsuzluk (-mE) birimleri, fiillerin çatı durumu ve görünüşleri (-Ar, -dI, -mIş, -II, vb.), sayılar, ad durum eklerinin kullanımı (-I, -dE, -dEn, -E, -II), zarf (-cA), sıfat(-II, -sIz), ortaç (-En, -mEz, -dIk vb), fiilimsi (-An) vb. geniş bir yapıyı kapsadığını ortaya koymaktadır. Bunun ötesinde derin bilgi birikimine karşı bilinç ve duyarlılık yarattığı da söylenebilir. Bu sonuçlar Pau Jorda'nın (2018) aktardığı gibi Colantonio et al. (2003)'nun çalışmalarıyla uyumludur. Şüphesiz, dil yapılarıdaki değişik biçimbirimlerin soyadlarında yansımaları yabancı öğrencilerin soyadlarına baktıklarında sadece soyadı değil, anlamlı girdiler olarak bilişsel anlamda bilgiyi işleme ve kullanma kazanımlarıyla sonuçlanabilir.

Tablolarda sunulan sonuçlarda da gösterildiği gibi, kişi soyadları, yabancı dil öğrenenlerin bu çeşitliliği keşfetmelerine olanak sağlayarak sayısız göstereyi zihinsel sözlüklerinde saklamalarına imkân verir. Böylece sondan eklemeli bir dil olan Türkçenin sözcüklerde yansıyan sonekleri çeşitliliğinin görselleştirilmesine olanak sağlanır. Bu farkındalık sadece kültürel farklılıklara değil, 21. yüzyıl becerilerinden olan yaratıcılık becerisinin geliştirilmesi ve dil birimlerinin dil öğreniminde kullanılmasına da hizmet eder. Şu anda, dünyanın dört bir yanındaki olaylar milyonlarca insanı evlerinden diğer ülkelere göç etmeye ve kendilerini bilinmeyen bir kültüre uyum sağlamaya mecbur bırakmaktadır. Bu bakımdan, hedef dili ve kültürünü öğrenmek, etkileşimi sağlıklı bir şekilde sürdürmek, iletişimin her iki tarafı için de önyargısız olmayı gerektirir. 21. yüzyılda sağlıklı bir iletişim kurmanın temel unsurları hoşgörü, anlayış, birbirine karşı şeffaf olmaktır. Bunun farkına varmak için diğerleriyle duygudaşlık kurma ve adbilimin hayati bir rol oynadığı farklı kültürleri anlama önemlidir. Bu anlayış; gelenekler, tarih, edebiyat, sanat, coğrafya, din, bölge öncelikleri ve yerli, hedef ve dünya kültürleri arasındaki hoşgörü konusunda muazzam bir süper çeşitliliğin olmasıyla gerçekleşir. Aynı ülkede bile farklı kültürlerde

iletişimi sağlamanın tek bir anahtarı vardır; bu da kültür ve geleneklerdeki farklılıkları önyargısız olarak sezmek, takdir ve kabul etmektir. Aynı durum farklı ülkelerden Türkiye'ye gelen yabancılar için de geçerlidir.

Bu çalışmanın ikinci araştırma sorusu; yabancı öğrencilerin Türkçe öğrenme sürecinde Türk soyadlarının öğrenimlerine katkısı ortaya koymaya yöneliktir. Türkçe soyadlarına ilişkin algılarını anlamak için görüşülen on sekiz katılımcıya yarı yapılandırılmış görüşme soruları sorulmuştur. Sorulara açık ve anlaşılır cevaplar alabilmek için dil tercihleri sorulmuştur. Türkçe dışındaki dil tercihlerinin İngilizce olarak ifade edilmesi üzerine cevapları kaydedilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme, Türkçe isimlerin bağlamsal ve dilbilimsel yönlerinin farkında olup olmadıkları, bu isimlerle günlük ve akademik yaşamlarında karşılaşp karşılaşmadıkları, anadillerinde bu kadar çeşitlilik olup olmadığı, Türkçe ders kitaplarında yer alan ad ve soyadları, bu adların öğrenmelerindeki etkisi gibi altı sorudan oluşmaktadır. Aşağıda, katılımcıların (K1-K18) Türk soyadları ile ilgili görüşlerini yansıtan rastgele seçilmiş alıntılardan bazıları sunulmuştur.

K1: Yabancı dili öğrenmek, yerel ve hedef kültür arasındaki çeşitliliğin farkında olmayı gerektirir. Bu ders kitaplarında kültürel bilgi var. Değişik soyadları içinde morfolojik yapılar var ve bunlarla uğraşmak bir bulmaca gibidir. Örnek, Varış, Durhasan, Sezer, Korkmaz, Tanrıkulu

K7: Benim dilimde da sonu -oğlu ile biten soyadları var ancak babayla sınırlıdır. Türkçede hayvanlardan, astrolojiye, meyvelerden, gökyüzüne vb. değişik kavramlardan bahsederek baba adının çok ötesine geçebilirsiniz. Mesela, Beşkardeşoğlu, Kibaroğlu, Sadıkoğlu, Sinirlioğlu. Hayatı keşfetmek güzeldir.

K9: Türkçe sondan eklemeli bir dildir ve son ekleri anlamak çok zordur. Ben türetme veya çekim ekleri nasıl oluşur bilmiyordum. Ama soyadlarıyla ders kitaplarında (Dündü, Kuşçuoğlu, Cenkseven, Eryılmaz) ve market adlarında karşılaştıkça bilgimi genişletmem ve güvenimi kazanmam gerçekleşti.

K15: -oğlu soyadları hakkında sevdiğim şey, benim dilimde 'g' harfinin sesi üç şekildedir ve telaffuz değişiktir. Onlar /g/, /c/ ya da ağaç kelimesi gibi sessizdir. -oğlu kelimesi her yerde görünce 'g'yi sessiz olarak telaffuz etmek öğrendim. Benim için gerçekten dikkat çekici.

K12: *Türkçenin çok zor bir dil olduğunu düşündüm. Ama Türk arkadaşlarım Türkçe ad ve soyadlarının anlamları olduğunu anlattı. Ekleri öğrenmem kolay oldu. Elverdi, Güngördü, Kurtuldu vb.*

Katılımcı 17: *Sokaklarda, birkaç son eke sahip olan yaygın isimlerle karşılaşıyorum. Selçukluoğlu, Kısacık, Demir-ci-oğul-lar-ı, Özkardeşler vb. Bu, kültürel bilgi elde etmek kelimeleri anlamam yardımcı oluyor.*

Yarı yapılandırılmış görüşmelerin sonuçlarına göre, katılımcıların Türkçe soyadlarında örtük görünen bu yapıların kavramsal ve dilsel yönlerini yakalayabildikleri gözlenmiştir. Bazı katılımcılar soyadlarındaki ipuçlarının dil öğrenmeye olan güvenlerini artırabileceğini konusunu vurgularken, katılımcılardan birisi ders kitaplarında en çok dikkat çeken noktanın bu olduğunu belirtmiştir. Ders kitapları ortak ve hedef kültürün içinde barındıran kaynaklardır. McGrath (2013)'a göre, ders kitapları; sadece iletişimsel etkileşimi başlatan bir araç değil, aynı zamanda hedef dilin örnek ve bilgilerini sunan bir kaynaktır (s. 5). Tomlinson (2012) ise bir öğretme aracı olan ders kitaplarının beş işleve sahip olduğunu vurgular: öğrencilere hedef dille ilgili bilgi verdiği için *bilgilendirici*, dilin nasıl kullanılacağına yönelik rehberlik ettiği için *öğretici*, dilin kullanımını deneyimleme olanağı sunduğu için *deneysel*, dil kullanımına teşvik ettiği için *aydınlatici* ve hedef dil ile ilgili keşifler yapmaya imkân sağladığı için *araştırmacıdır*. Kısaca, materyallerin sadece programın kazanımlarına odaklanmak değil kültürel açıdan öğrencileri bilgilendirmek yönü de vardır. Türkçe ders kitapları soyadı formlarına gömülü kültürel bilgileri içerecek şekilde tasarlandığında, metnin anlaşılması daha kolay hale gelir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin öğrenme sürecinde daha tutarlı dil yapılarını üretebilmeleri sağlanabilir.

SONUÇ, TARTIŞMA, ÖNERİLER

Bu çalışmada, 10.369 Türk soyadı, kültürel, kavramsal ve işlevsel yönden sundukları çeşitlilik, gömülü bir dil girdisi ya da yapıları ile sunulmaları halinde Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için yararlarının ne olduğu araştırılmıştır. Araştırmanın analizleri, diğer dillerle kıyaslandığında soyadlarının, toplumun bireysel kimliklerini ve hatta tarih öncesi çağları (Akalin 1998: akt. Uca 2004), anatomiye, hayvanları, sanatı, ünlüleri, renkleri, kültürü, duyguları, etnik kökeni, ekonomik göstergeleri, madeni, doğayı, bitkileri, bölgeyi, dini vb. temsil eden bir stereotipi veren büyük bir bilgi dağarcığına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, geçmiş yıllarda tarihteki önemli kişiliklerin hatırlanması ve saygının yanı sıra ebeveynlerin sosyal durumu, değerli taş isimlerine olan takdirleri, cesur ve cesur davranışlara dair düşünceleri ve hayvanlardan yola çıkarak cesur

davranışları çocuklarında isimlendirmek gibi bir olguyu da desteklemektedir. Hedef kültürdeki toplumsal yapıyı gün yüzüne çıkarmakta ve toplumun değerlerini ayna olarak yansıtmaktadır. Yani, yalnızca soyadlarını sunmak Türkçe biçimbirimleri açısından yabancı öğrenciler için tespit edilmesi zor bir yük olabilir. Bununla birlikte, bu tür soyadları yabancı öğrencilere değerli bir fırsat sunar ve soyadlarında yer alan belirli dilsel unsurları ayırsamayı kolaylaştırır. Dolayısıyla ders materyallerini hazırlayan veya tasarlayan birey ve/veya kurumların da öğrencilerin kazanımlarını en üst düzeye çıkarabilmek için kitapların bilgilendirici, aydınlatıcı ve araştırmacı yönüne daha çok ağırlık vermeleri sadece dil öğrenimi açısından değil 21. yüzyılın önemli becerilerinden olan iletişim açısından da gereklidir.

Son zamanlarda, adbilimler üzerine yapılan çalışmalar, tutarlılığı gerçekleştirmenin en iyi yolunun pragmatik uygulamalar olduğu fikrine dikkat çekmektedir (Ainiala ve Östman, 2018; Motschenbacher, 2020). Bu nedenle, adbilimi yabancı dil öğreniminde kritik dil bilinci olarak dikkate alınmalıdır. Bu çalışma, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere içgörü sağlamanın yanı sıra Türkçede belirli bir varlık olan soyadlarına ve yabancı dil öğretim kitaplarının kültürel, bilgilendirici, aydınlatıcı ve dilsel aktarıcı yönüne dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bu araştırma, farklı ülkelerden, kültürlerden gelen öğrencilerin özgüvenli bir şekilde iletişim kurmaları için kolaylaştırıcı bir faktör olabilir ve bu da başarılı bir etkileşime yol açabilir. Bu hedefe ulaşmak için formül, kod çözümleme yani kelime dağarcığının, sözedimlerin farkına varma ve kültürler arası dillerde var olan engelleri adbilimi yoluyla çözebilme gibi görünmektedir. Bu formül, yeni bir anlamın özümsemesini veya daha önceki anlamın yerleşmesini içerir. Dolayısıyla, dil öğrenenler sonuçta bu çeşitliliği tespit eder ve Türkçede somutlaşan biçimbirim, anlambirim zenginliğini görselleştirerek öngörülerini genişletebilir. Sonuç olarak, biçimin benzersiz özelliklerini gizleyen adbilime ilgi, özellikle 21. yüzyılda, tüm bireyleri bir şekilde küresel olarak birbirine bağlayan, dil ve kültürel engellerin karşılıklı olarak aşılmasının kültürlerarası çeşitliliğine yönelik üst dil farkındalığının bir yolu olarak artmış görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Ainiála, T. and Östman, J. A. (2018). Socio-onomastics and pragmatics. *Gender and Methodology in the Ancient Near East, Barcino Monographica Orientalia*, 10.
- Aksholakova, A. (2014). Proper name as a clue symbol of identity. *International Conference on Education & Educational Psychology 2013 (ICEEPSY, 2013). Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 112, 465- 471.
- Anashkina, I. A. and Konkova, I. I. (2018). Anthroponymic structures in discourse. *Art Human Open Acc J.*, 2(6), 345-347.
- Anttila, R. (1989b). *Historical and comparative linguistics* (2nd rev. ed.). Amsterdam: John Benjamins.
- Atlı, C. S. (2020). İsimlere sosyolojik açıdan bakmak: 1923-2017 yılları arasında Türkiye’de verilen isimler. *DEU Journal of Humanities*, 7 (2), 387-406.
- Aykut, K. (2017). The influence of Turkish anthroponymy on the translation of the novel 100 by Başar Akşan. *Mavi Atlas*, 5(2), 663-677.
- Benzer, A. (2020). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde işlevsel dil bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Biçer, N. (2016). Yabancılara Türkçe öğretiminde motivasyona ilişkin öğrenci görüşleri ve sınıf içi gözlemler. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1), 84-99.
- Brooks III, Friedman. J.O., Gibson, J. M. and Yesavage, J. A. (1993). Spontaneous mnemonic strategies used by older and younger adults to remember proper names. *Memory*, 1(4), 393-407.
- Coates, R. (2009). A strictly millian approach to the definition of the proper name. *Mind & Language*, 24(4), 433-444.
- Council of Europe (2018). Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume with New Descriptors. Language Policy Programme, Education Policy Division, Education Department.
- Dunifa, L. (2019). Current trends in name giving practices of the buton people: the impact of globalisation on the anthroponymy of Southeact Sulawesi. *Voprosy Anomastiki*, 16(2), 259-268.

- Eugenia, E., Romanova, E.E. and Spiridonov, D.V. (2018). Syntactic features of proper names: the generativist approach(es) properhood. *Voprosy Anomastiki*, 15(3), 7-35.
- Gürbüz, R. ve Güleç, İ. (2016). Türkiye’de eğitim gören yabancı öğrencilerin Türkçeye ilişkin görüşleri: Sakarya Üniversitesi örneği. *Sakarya University Journal of Education*, 6,2:141-153.
- Kardaş, M. N. ve Koç, R. (2019). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesinde karşılaşılan başlıca sorunlar: Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Khomeniuk, A. (2020). Ukrayna’da yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ve karşılaşılan sorunlar üzerine bir inceleme. *International Journal of Teaching Turkish as a Foreign Language*, 3(1), 5-20.
- Luchtenberg, S. (2010). Proper names as a target of language awareness. *Language Awareness*. 1(1), 22-31.
- Maduagwu, G. (2010). Iglo personal names: a morpho-semantic study. *Language Matters*, 41(2), 315-324.
- McGrath, I. (2016). *Material evaluation and design for language teaching*. Edinburg: Edinburg University Press.
- Mistry, P. J. (1982). Personal names: their structure, variation and grammar in Gujarati. *South Asian Review*, 6(3), 174-190.
- Motschenbacher, H. (2020). Corpus linguistic onomastics: a plea for a corpus-based investigation of names. *Names*, 68(2), 88103.
- Murru-Corriga, G. (2000). The patronymic and the matronymic in Sardinia. *The History of the Family*. 5(2), 161-180, 2.2.2020 tarihinde erişildi <[https://doi.org/10.1016/S1081-602X\(00\)00034-8](https://doi.org/10.1016/S1081-602X(00)00034-8)>.
- Ngoc-My, G. (2001). Establishment of Vietnamese personal names. *Technical Services Quarterly*. 18(2), 15-29. 12.02.2020 tarihinde erişildi <https://doi.org/10.1300/J124v18n02_02>.
- Oller, J.W. (1973). Some psycholinguistic controversies, in focus on the learner: pragmatic perspectives for the language teacher (John Oller W. and Jack Richards C. Mass Ed.). Newbury House Publication.

- Özcan, M. Ş. ve Üzen, İ. (2019). Atatürk döneminde Soyadı Kanunu'nun Çankırı'daki yansıması. *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 129-152.
- Şahin, İ. (2019). *Adbilim* (4. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sartaş, S. (2009). Balıkesir Üniversitesi öğrencilerinin günümüzdeki adlar ve ad verme hakkındaki görüşleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12(21), 422-433.
- Sengani, T. M. (2018). Some historical event-marking names in Tshivenda. *South African Journal of African Languages*, 38(1), 87-97.
- Shokhenmayer, E. (2018). Preliminary study of the most frequent Russian, French and German occupational surnames. *Onomastica Lipsiensia/OL* 13, 271-290.
- Tekvar, S. O. (2017). Kişilik hakkı olarak kadının soyadı: kadınların evlendikten sonra soyadının değişmesine yönelik eğilimleri ve algısı. *Toplum ve Demokrasi*, 11 (23), 209-221.
- Tezmen, N. (1949). *Öz ad soyadı ve yaş düzeltme davaları*. İstanbul: Şaka Matbaası.
- Tomlinson, B. 2012. Materials development for language learning and teaching. *Language teaching* 45, 143-179.
- Turfan, R. ve Bayar, C. (1935). *Öz Türkçe soy adları*. Yozgat: Vilayet Basımevi.
- Turinay, F. (2012). Yabancı ırk ve millet isimlerinin soyadı olarak kullanılması yasağı ve bir anayasa mahkemesi kararının incelenmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 112, 29-54.
- Türköz, M. (2007). Surname narratives and the state–society boundary: memories of Turkey's family name law of 1934. *Middle Eastern Studies*, 43(6), 893–908.
- Türköz, M. (2018). *Naming and nation-building in Turkey: the 1934 surname law*. New York: Palgrave Macmillan.
- Uca, A. (2004). Türk toplumunda ad verme geleneği. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü* 23,145-150.
- Valentine, T., Moore, V., Flude, B. M., Young, A. W. and Ellis, A. W. (1993). Repetition priming and proper name processing. Do common names and proper names prime each other. *Memory*

1(4), 329-349. 01.06. 2020 tarihinde erişildi
<<https://doi.org/10.1080/09658219308258242>>.

Vascenco, V. (1975). Concerning the standard system of Romanian surnames, names. *Names: A Journal of Onomastics*, 23(2), 89-102. 08.01.2020 tarihinde erişildi
<<https://doi.org/10.1179/nam.1975.23.2.89>>.

Vural, M. Z. (1935). *Öz Türkçe kadın ve erkek adları ve soy adları: öz Türkçe dil değişimine armağan* (3. bs.). Bursa: Bizim Matbaa.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yumaguzin, V. and Vinnik, M. (2019). Surnames in modern Russia. *Annals of Human Biology*. 10. 01.2020 tarihinde erişildi.
<<https://doi.org/10.1080/03014460.2019.1685130>>.

Ek.1. Etik Kurulu Onayı

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ALANINDA
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Toplantı Tarihi: 30.09.2020

Toplantı Yeri: Eğitim Fakültesi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü

KARAR NO:1

Rektörlük Personel Dairesinin 10.09.2020 tarih ve E.26184 sayılı yazısı ekinde Çukurova Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Alanında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna Doç. Dr. Gülten Tünn tarafından gönderilen "Türk Adbilimi: Kişi Soyadlarındaki Yansımaların Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimine Katkısı" başlıklı çalışma karalamızca incelendiği ve araştırmanın etik ilkelere uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Prof. Dr. Sedat UÇAR
Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Kerem LOPCU
Etik Kurul Üyesi

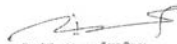
Prof. Dr. Birmur ERALDEMİR
Etik Kurul Üyesi

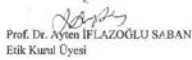
Prof. Dr. Meral ATICI
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Fatma BİLGİLİ
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Nuran ÖZTÜRK
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Ayten İFLAZOĞLU SABAN
Etik Kurul Üyesi